

nim napadom na Jugoslavijo natiskala precej partijske literature² ter del naprednih kulturnih ustvarjalcev.³ Glede tiskanja partijskih letakov sta s tiskarno neposredno sodelovala tudi Franc Leskošek in Miha Marinko. Najbolj zaupno partijsko gradivo so tiskali tudi ponoči. Omenimo naj še, da je med NOB Veitova tiskarna z materialom omogočila delovanje partijskih tiskarn na Kamniškem 1943/44, največji tiskarski stroj iz nje pa so prepeljali v tiskarno 30A na Viševku v Moravski dolini. Za tiskanje Kardeljevega dela so torej izbrali zanesljivo tiskarno, kar je nato omogočilo celotno izvedbo načrta o razpečevanju oziroma o spravilu zaloge v skrivno skladišče še pred zaplenbo.

Veitova tiskarna je poslala v Ljubljano 1500 izvodov knjige v polah in založnik je takoj poskrbel za njihovo vezavo. Tiskarja Veit in Gostinčar sta poslala cenzurne izvode v Kamnik nekaj dni po izidu knjige, tamkajšnje sresko načelstvo pa je rabilo skoraj en teden, da je ugotovilo njen »prevratniški« značaj. V teh dneh je že uspelo založniku razpečati knjige vsem prednaročnikom in tako je že več kot polovico naklade prišlo v roke bralcem vse Slovenije. S pomočjo Slavka Šlandra in Vrunča ter drugih komunistov pa je hitro razpečal še okrog 300 izvodov knjige na Štajerskem. Še neprodane knjige je skrnil in tako je policija v prostorih Naše založbe lahko zaplenila le nekaj deset izvodov.

Ob štiridesetletnici izida je Edvard Kardelj z zanosom obujal spomine na nastajanje tega svojega pomembnega dela in z zadovoljstvom opisal, kako uspešno so izzigrali cenzuro in policijo. Z založnikom se je dogovoril, da bo ta na pričakovanem policijskem zaslišanju izjavil, da mu je delo ponudil v tisk nek neznan zgodovinar. Glede na to je Edvard Kardelj na zaslišanju po zaplenbi knjige tudi tajil, da bi bil on njen pisec. Toda policijsko zaslihanje je bilo tako temeljito, da mu je moral založnik izjaviti, naj avtorstvo kar prizna. Toda ugotovitev pisca in zaplenba le nekaj deset izvodov je bila res skromna tolažba za policijo, ki ni mogla preprečiti, da bi Speransov »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja« ne opravil svoje revolucionarne vloge v družbenopolitičnem življenju na Slovenskem.

Branko Marušič: O DATUMU IZIDA SPERANSOVE KNJIGE

Natančen podatek o mesecu ali celo dnevu izida Speransove knjige »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja« bi lahko našli tudi s podrobnim pregledom sodobnega slovenskega tiska. Tako je 3. februarja 1939 (št. 5) tednik »Istra« (glasilo saveza jugoslovenskih emigranata iz Julijske krajine) objavil vest: »Te dni je izšla v Ljubljani zanimiva knjiga o slovenskem narodnem vprašanju... Knjiga je zanimiva tembolj, ker je ena izmed del, ki obravnavajo samo narodno vprašanje in to z veliko jasnostjo in točno opredeljenostjo. Vsled tega bo brez dvoma zadela na jako različen odmev v javnosti, kar pa samo na sebi ne bo nič slabega, ker se bo marsikakšno vprašanje, ki je potrebno razsvetlitve in razjasnitve na ta način razčistilo. Knjiga zadeva seveda tudi v naše razmere (primorske; op. BM) in gotovo so tu najbolj delikatna mesta in trditve, zlasti, ker so postavljena

² Leta 1940 je npr. natisnila brošuro Razgledi po Sovjetski zvezi, v začetku naslednjega leta pa publikacijo Gospodarski rezultati leta 1940 in narodno-gospodarski načrt SSSR za leto 1941 (Jože Munda, Bibliografija slovenskega marksističnega tiska, Ljubljana 1969, str. 95 in 100).

³ V Veitovi tiskarni so npr. tiskali prevode Mileta Klopčiča iz ruske literature, Požganico Prežihovega Voranca, dela Miroslava Krležje itn.

SPERANS:

RAZVOJ SLOVENSKEGA NARODNEGA VPRAŠANJA

NAŠA ZALOŽBA

LJUBLJANA 1939

Faksimile naslovne strani prve izdaje Kardelj-Speransove knjige o slovenskem narodnem vprašanju (iz knjižnice PZE za zgodovino ljubljanske Filozofske fakultete).

morda nekoliko presplošno, tako, da se jih bo lahko napačno razumelo. Vse bo pač prepuščeno kritiki in poznejšemu razjašnjevanju.« Avtor vesti šk. (Joško Žiberna) je knjigo bralcem še priporočil.

V naslednji številki je »Istra« objavila že prvo kritično oceno, ki jo je napisal L.(avo) Č.(ermelj). Svoj prispevek začenja: »Te dni je izšla iz tiska že dolgo napovedana Speransova knjiga »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja« (Istra, 10. 2. 1939, št. 6). Čermelj polemizira zlasti s Speransovimi ugotovitvami o prevratni dobi ter o poveljnih razmerah na Primorskem.

Seveda Čermeljeva polemika začenja novo zanimivo tematiko: o odmevu, ki ga je v slovenski javnosti vzbudila Speransova knjiga. S tem bi seveda prešel namen te kratke pismene pripombe, ki želi le prispevati k ugotovitvi natančnejšega datuma izida knjige. France Filipič sodi, da bi bilo to konec januarja ali pa konec naslednjega meseca. Že podatki iz »Istre« nedvomno kažejo, da je knjiga Edvarda Kardelja »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja« izšla konec januarja 1939.